

Eich canllaw i Ymgartrefu gyda'ch partner

Diogelu eich dyfodol

Gall symud i mewn gyda'ch partner neu brynu tŷ gyda'ch gilydd ymddangos yn syniad cyffrous. Ond prin yw'r parau sy'n sylweddoli pa mor beryglus y gall eu sefyllfa fod o safbwynt cyfreithiol. Gall ymddangos yn hen ffasiwn, ond nid yw parau dibriod wedi'u diogelu gan y gyfraith yn yr un ffordd ag y mae parau priod neu bartneriaid sifil wedi'u diogelu. Nid yw priodas cyfraith gyffredin yn bodoli. Yn anffodus, erbyn i bobl sylweddoli hyn, mae yn aml yn rhy hwyr – mae'r berthynas yn methu neu mae partner yn marw a dim ond bryd hynny y maent yn sylweddoli nad oes ganddynt unrhyw amddiffyniad cyfreithiol.

Mae'r daflen hon yn nodi'r pethau y mae angen i chi eu hystyried os nad ydych yn briod nac mewn partneriaeth sifil.

Mae'n werth cael cyngor cyfreithiol ar ôl i chi benderfynu byw gyda'ch gilydd i nodi:

- pa hawliau sydd gennych;
- beth yw eich sefyllfa chi a sefyllfa eich partner ym mhob achos;
- beth y gallwch ei wneud i wneud eich sefyllfa yn fwy diogel.

Dod o hyd i gyfreithiwr

Os nad oes gennych gyfreithiwr yn barod, gallwch ddod o hyd i un yn www.lawsociety.org.uk/findasolicitor Chwiliwch o dan 'Family'. Neu ffoniwch **020 7320 5650**.

Beth y bydd angen i'r cyfreithiwr ei wybod

Unwaith y byddwch wedi penodi cyfreithiwr, bydd angen ei frifio'n drwyadl ar eich amgylchiadau. Mae'n debygol o ofyn i chi am bob math o wybodaeth. Gallai hyn gynnwys:

- manylion am hanes eich perthynas;
- rhestr o'ch asedau ac asedau eich partner;
- os ydych yn berchen ar eich cartref eich hun, beth yw ei werth ac o dan enw pwy y'i perchenogir;
- cyfraniadau a wnaethoch chi a'ch partner at werth y cartref (gan gynnwys gwaith ar yr eiddo);
- gwerth unrhyw asedau eraill;
- eich enillion chi ac enillion eich partner;
- a oes gennych chi neu eich partner unrhyw blant.

Bydd eich cyfreithiwr wedyn yn esbonio eich hawliau. Bydd yn tanlinellu'r amgylchiadau lle y gallech chi neu eich rhan chi o'r cartref fod yn agored i risg a bydd yn dweud wrthywch ba gamau gweithredu i'w hystyried er mwyn osgoi hyn.

Cofiwch na all eich cyfreithiwr weithredu ar ran y ddau ohonoch yr un pryd. Ni all weithredu ar ran y ddau ohonoch hyd yn oed os byddwch yn dymuno hynny.

Pethau i'w hystyried

Dyma rai o brif feysydd y gyfraith y bydd eich cyfreithiwr yn eu trafod â chi.

Perchenogaeth cartref

Os ydych yn symud i mewn gyda rhywun a bod y tŷ yn enw'r person hwnnw yn unig, fel arfer ni fydd gennych unrhyw hawl i'r arian a geir o werthu'r tŷ. Bydd hyn yn wir oni allwch brofi eich bod wedi:

- cyfrannu at yr ernes ar gyfer y tŷ neu'r taliadau morgais; neu
- gwneud ymrwymiad ariannol (er enghraifft, talu am waith sylweddol ar y tŷ) oherwydd i'r ddau ohonoch gytuno y byddech yn berchen ar ran o'r tŷ.

Os nad yw'r tŷ yn eich enw chi efallai na fydd gennych unrhyw hawl i fyw yno os bydd eich partner yn gofyn i chi adael. Hefyd, os nad yw'r tŷ yn enwau'r ddau ohonoch, nid oes gennych unrhyw hawl i etifeddu'r tŷ os bydd eich partner yn marw oni fydd wedi nodi hynny yn ei ewyllys. Os na fydd yn gadael ewyllys, efallai y bydd angen i chi hawlio o ystad eich partner drwy'r llys. Dim ond os ydych wedi bod yn byw gyda'ch gilydd ers dwy flynedd neu ragor, neu eich bod yn cael eich cynnal yn ariannol gan eich partner y byddwch yn gallu gwneud hynny.

Gallai eich cyfreithiwr argymhell bod y tŷ yn cael ei drosglwyddo o enw eich partner i enwau'r ddau ohonoch, naill ai fel 'cyd-denantiaid' neu 'denantiaid cydradd'.

Os ydych yn berchen ar y tŷ fel cyd-denant gyda'ch partner, efallai y bydd gennych hawl i ran o'r arian os gwerthwch yr eiddo. Ac os bydd un ohonoch yn marw, bydd y llall yn etifeddu'r eiddo yn awtomatig, ni waeth beth sydd wedi'i nodi yn eich ewyllysiau.

Fodd bynnag, os ydych yn berchen ar y tŷ fel tenantiaid cydradd, mae gennych hawl i'ch rhan chi o'r eiddo ond dim mwy. Drwy fod yn berchen ar y tŷ fel tenantiaid cydradd gallwch gytuno'n ffurfiol ar ba ran yn union

o'r eiddo y mae'r ddau ohonoch yn berchen arni drwy ofyn i'ch cyfreithiwr baratoi 'gweithred ymddiried'.

Gall hyn atal anghytundebau yn ddiweddarach. Os bydd un ohonoch am adael eich rhan o'r eiddo i'r llall pan fyddwch yn marw, mae angen nodi hynny mewn ewyllys.

Rhentau ar y cyd

Os ydych yn rhentu gyda'ch gilydd, mae'n syniad da trefnu bod y cytundeb tenantiaeth yn enwau'r ddau ohonoch.

Plant

Os oes gennych blant gyda'ch partner, mae angen i chi feddwl am ba gyfenw y byddwch yn ei roi i'r plentyn a sut i gofrestru ei enedigaeth. Chi a'ch partner ddylai benderfynu pa gyfenw yr ydych am ei ddewis i'r plentyn, a gallwch gofrestru genedigaeth eich plentyn ar y cyd.

Eich canllaw i Ymgartrefu gyda'ch partner

O dan y gyfraith, os nad ydych chi a'ch partner yn briod, mam y plentyn sydd â chyfrifoldeb rhiant awtomatig dros y plentyn. O 1 Rhagfyr 2003, os yw'r tad wedi'i gofrestru ar y cyd â'r fam ar y dystysgrif geni, mae ganddo gyfrifoldeb rhiant dros y plentyn hefyd. Fel arall, gyda chymorth eich cyfreithiwr, gallwch lunio cytundeb i rannu cyfrifoldeb rhiant gyda'ch partner. Gallai hyn fod yn bwysig yn ddiweddarach os byddwch chi a'ch partner yn gwahanu.

Os ydych yn byw gyda rhywun sydd â phlentyn o berthynas arall, nid yw'r gyfraith yn rhoi unrhyw gyfrifoldeb rhiant i chi o gwbl. Gall eich cyfreithiwr esbonio beth y mae hyn yn ei olygu i chi.

Plant a gwahanu

Os byddwch chi a'ch partner yn gwahanu a bod gennych blant gyda'ch gilydd gallwch wneud cais i'r Asiantaeth Cynnal Plant am daliadau cynnal plant ac i lys am wahanol fathau eraill o gymorth ariannol yn ymwneud â'ch plentyn. Mae hyn yn rhywbeth y dylech ei drafod â'ch cyfreithiwr cyn gynted ag y bo modd.

Statws perthynas agosaf

Os yw eich partner yn sâl neu os bydd yn marw, efallai na fyddwch yn cael eich ystyried yn 'berthynas agosaf' ato at ddibenion meddygol oni bai eich bod chi a'ch partner yn llunio cytundeb ysgrifenedig ymlaen llaw. Gall eich cyfreithiwr eich helpu gyda'r cytundeb hwn.

Bancio

Os oes gennych chi a'ch partner gyfrifon banc ar wahân, ni allwch dynnu arian o gyfrif eich partner. Os bydd eich partner yn marw, bydd yr arian yn ei gyfrif yn dod yn rhan o'i ystad. Golyga hyn na fyddwch yn etifeddu'r arian yn awtomatig oni bai bod hyn wedi'i nodi yn ei ewyllys.

Statws treth

Ni fydd gennych chi a'ch partner yr un manteision treth â pharau priod na'r un manteision treth â phartneriaid sifil, yn arbennig mewn perthynas â threth enillion cyfalaf a threth etifeddiant. Yn wahanol i barau priod a phartneriaid sifil, efallai y bydd yn rhaid i chi dalu treth os byddwch am roi asedau mawr i'ch partner.

Cynlluniau pensiwn

Os byddwch yn marw, ni fydd eich pensiwn y wladwriaeth yn cael ei drosglwyddo'n awtomatig i'ch partner. Mae rheolau gwahanol yn gymwys i bensiynau cwmni a phreifat, ac mae'n well edrych ar y rhain yn ofalus gyda'ch cyfreithiwr i weld pa lefel o bensiwn yn union sydd gennych chi a'ch partner.

Gwneud ewyllys

Mae ewyllys yn ffordd ddefnyddiol o nodi pa eiddo ac asedau sy'n perthyn i chi a pha rai sy'n perthyn i'ch partner. Os na wnewch ewyllys, ni fydd gan eich partner hawl awtomatig i ran o'ch asedau os byddwch yn marw, felly mae'n hanfodol eich bod yn gwneud un os ydych am i'ch partner neu blant eich partner etifeddu.

Contractau cyd-fyw

Mae'r cytundebau hyn yn raddol gael eu cydnabod fel ffordd o sicrhau trefniadau ariannol a threfniadau eraill cwpl. Maent yn nodi, ymlaen llaw, yr hyn y mae pob aelod o'r berthynas yn ei ddisgwyl gan y llall, yn ystod y berthynas ac os byddant yn gwahanu neu os bydd un ohonynt yn marw. 'Cytundebau anrhydeddus' ydynt, sy'n golygu na ellir gorfodi pob cymal gan y llysoedd. Ond maent yn fodd i leihau anghytundebau ac yn sicrhau rhoi rhywfaint o dawelwch meddwl.

Dylech chi a'ch partner geisio cyngor cyfreithiol ar wahân cyn llofnodi cytundeb o'r fath.

Anghytundebau

Yn anffodus, nid yw'r mwyafrif o barau yn cael cyngor cyfreithiol hyd nes i'r berthynas fethu, neu fod partner yn marw neu fod rhyw argyfwng arall. Anaml y gellir datrys problem yr un mor rhwydd ar yr adeg hon, ond bydd gan eich cyfreithiwr y wybodaeth a'r profiad i ddiogelu eich buddiannau. P'un a yw'n achos syml o gadarnhau eich hawliau, neu'n fater cymhleth yn ymwneud â'r plant, bydd eich cyfreithiwr yn dod o hyd i'r ateb gorau i chi o dan y gyfraith.

Costau

Gall y tâl a godir amrywio o gyfreithiwr i gyfreithiwr. Mae'n dibynnu ar:

- brofiad a gwybodaeth y cyfreithiwr;
- y math o wasanaeth a ddarperir;
- a oes angen llunio unrhyw gytundebau.

Cyn i chi benderfynu pwy i'w ddefnyddio, mae bob amser yn syniad da cysylltu â rhai cyfreithwyr i gymharu eu prisiau. Fodd bynnag, nid y pris yw'r unig ystyriaeth. Mae'r un mor bwysig dod o hyd i gyfreithiwr sympathetig y mae'n hawdd siarad ag ef, ac un yr ydych yn deall ei gyngor.

Efallai y bydd modd i chi gael cymorth ariannol i dalu am gyfreithiwr os yw eich incwm yn fach, neu os ydych yn cael budd-daliadau'r wladwriaeth. Bydd eich cyfreithiwr yn dweud wrthyhch a ydych yn gymwys i dderbyn y cymorth hwn.

Eich canllaw i Ymgartrefu gyda'ch partner

Rhagor o wybodaeth

Mae'r daflen hon yn un o gyfres o daflenni am ddim sy'n ymdrin â'r mathau mwyaf cyffredin o wasanaethau cyfreithiol a ddarperir gan gyfreithwyr. Rhestrir taflenni eraill yn y gyfres isod.

Maent ar gael oddi wrth eich cyfreithiwr neu o
www.lawsociety.org.uk/commonlegalproblems

- Eich canllaw i ddod o hyd i gymorth cyfreithiol arbenigol
- Eich canllaw i wneud ewyllys
- Eich canllaw i gael ysgariad
- Eich canllaw i broblemau yn y gwaith
- Eich canllaw i sefydlu busnes
- Eich canllaw i wneud cais am iawndal oherwydd anaf personol
- Eich canllaw i faterion ariannol ar gyfer pobl hŷn
- Eich canllaw i roi eich eiddo ar rent
- Eich canllaw i rentu cartref
- Eich canllaw i ddefnyddio cyfreithiwr
- Eich canllaw i brofiant
- Eich canllaw i hawlio lloches
- Eich canllaw i ymgartrefu gyda'ch partner

Gallwn ddarparu'r wybodaeth yn y daflen hon mewn fformatau ac ieithoedd eraill ar gais.

Cysylltwch â ni ar **020 7320 5832** neu e-bostiwch
accessibility@lawsociety.org.uk

Lexcel

Chwiliwch am Lexcel – y nod rhagoriaeth ar gyfer cyfreithwyr

The Law Society 113 Chancery Lane London WC2A 1PL www.lawsociety.org.uk

Er i ni wneud pob ymdrech i ddarparu gwybodaeth gywir, mae'r gyfraith yn newid o hyd ac yn effeithio ar bob person yn wahanol. Nid yw'r daflen hon yn disodli cyngor penodol a roddir i chi yn bersonol ac ni fyddwn yn atebol i chi os byddwch yn dibynnu ar y daflen hon.